

EEN OPPORTUNISTISCHE ZUID-AFRIKAAN

Aiso Lycklama à Nijeholt

In de late zomer van 2003 hebben gebieden in het westelijke deel van het Lauwersmeergebied een opmerkelijke verandering ondergaan. In september kwam de aanzet, maar vooral in de oktobermaand kleurde het Goudknopje *Cotula coronopifolia* grote stukken van het gebied geel. In de Ezumakeeg en Polder de Band breidde deze uit Zuid-Afrika afkomstige pionier zich explosief uit. Het Goudknopje dankte deze groei aan de extreme omstandigheden van de afgelopen zomer en het beheer van beide gebieden.

DE EZUMAKEEG

Aan de Friese kant van het Lauwersmeer ligt 'buitendijks' de Ezumakeeg, even ten zuiden van Ezumazijl. In 1969 is de Lauwerszee afgesloten en tot 1998 had de Ezumakeeg een landbouwbestemming. In dat jaar zijn deze voormalige landbouwgronden door Staatsbosbeheer ingericht als natuurgebied. Aan alle kanten omsloten door een laag dijkje vulde dit gebied zich met schoon regenwater en alleen in het noordwesten van dit gebied werd het overvloedige water door een gebouwde overstort afgevoerd. Door deze vrij simpele ingreep ontstond een uniek gebied van water en land. Voor vogels en vogelaars een waar eldorado. In 1999 was het Goudknopje al aanwezig, zij het nog in geringe aantallen.

Bloeiende Goudknopjes

foto: Karin Uilhoorn

POLDER DE BAND

Polder de Band wordt ook wel 'Bandpolder' genoemd. In deze polder liggen een paar zomerdijken waardoor in vroeger tijden een langere begrazing mogelijk was. Dit gebied is in 1984 in beheer gekomen van Natuurmonumenten en de polder is in 1995 opnieuw ingericht. Bestaande sloten werden verbreed en de oevers afgevlakt. Door ze aan het einde af te dammen en te voorzien van een eenvoudige L-vormige buis, blijft het regenwater in dit gebied staan. Door deze verhoogde waterstand liepen vroeger gegraven slenken onder water en op een paar plaatsen liepen zelfs hele stukken onder.

DE ZOMER VAN 2003

Het was een lange en warme zomer. Er viel weinig regen en de verdamping van oppervlaktewater was erg hoog. Daardoor begonnen in juli en augustus beide bovengenoemde gebieden langzaam maar zeker droog te vallen. Dat was nu precies wat een opportunistisch plantje als het Goudknopje

nodig heeft. De massaal aanwezige of door ganzen en grote grazers aangevoerde zaden konden onder ideale omstandigheden ontkiemen: een kleiachtige bodem met onder de gevormde korst genoeg vocht.

ONDERZOEK

In totaal heb ik rond medio oktober 2003 20 km-hokken (1x1 km) onderzocht op de aanwezigheid van het Goudknopje. Daarbij heb ik gekeken naar de omstandigheden van deze explosieve groei en ook de begeleidende plantengroei. De citroengele hoofdjes van deze kolonist waren met de verrekijker al van verre te lokaliseren. Zowel aan de Friese als aan de Groninger kant liggen in het Lauwersmeergebied enkele platen die over het algemeen dicht begroeid zijn. Langs de randen en daar waar begrazing is, zullen beslist nog een aantal Goudknopjes gevonden worden, maar grote aantallen verwacht ik daar niet.

VOORKOMEN

In de Ezumakeeg groeide het Goudknopje tussen Goudzuring *Rumex maritimus*, Greppelrus *Juncus bufonius*, Rode ganzenvoet *Chenopodium rubrum*, Blaartrekkende boterbloem *Ranunculus sceleratus*, Rode waterreprijs *Veronica catenata* en Zilte schijnspurrie *Spergularia salina*.

In Polder de Band stond het veel tussen Fioringras *Agrostis stolonifera* en plaatselijk ook tussen Gewoon kweldergras *Puccinellia maritima*. Bij de eendenkooien in de Anjumer Kolken (km-hok 205-595) stond het Goudknopje ook massaal tussen voornamelijk Fioringras.

Zowel in de Ezumakeeg als in Polder de Band waren er ook tientallen vierkante meters met aaneengesloten matten Goudknopje zonder andere planten. In het gebied langs het Lauwersmeer ten noorden van Oostmahorn kwamen tientallen meters lintbegroeiing voor. Het water slaat hier over schelpenbanken heen en vlak daarachter ontkiemde het Goudknopje. Soms stond er wat Gewoon kweldergras en Fioringras, maar ook

waren er linten van uitsluitend Goudknopje. Het verrassende van dit kijken naar de begeleidende plantengroei waren de verschillen in dichtheid van begroeiing: van een monocultuur tot in dichte grasmatten. In de Nederlandse oecologische flora, deel 4 staat: "Goudknopje is een pionier van 's winters onder water staande, 's zomers droogvallende maar niet uitdrogende, brakke tot zilte klei- en veengronden" (Weeda *et al.* 1991). Het Goudknopje staat het liefst met z'n voeten in het water en dat was in de meeste onderzochte km-hokken het geval. Zodra het echter te zout wordt (meestal met de aanwezigheid van Kortarige zee-

kraal *Salicornia europaea*, is het Goudknopje afwezig. In de km-hokken 206-600, 206-601 en 211-599 waren scherpe scheidslijnen tussen het brakke (zilte), dat meestal iets hoger lag en de zoute kwel.

In tabel 1 zijn de groeiplaatsen met bijbehorende aantallen weergegeven. Bij het schatten en tellen ben ik steeds uitgegaan van bloeiende planten. Vooral in de Ezumakeeg waren veel kiemplanten aanwezig. Die gaan echter met een beetje vorst direct dood. Alleen de zaden kunnen onder water overwinteren.

TEN SLOTTE

Verschillende Goudknopjes hadden rijpe zaden. Het water in Ezumakeeg was in oktober alweer aan het stijgen. De gevleugelde nootjes van de randstandige bloemen kunnen vrij lang blijven drijven. Als ze meegevoerd worden door de stromingen of blijven plakken aan de poten van ganzen of grote viervoeters kunnen ze terecht komen op plaatsen die in de winter onder water komen te staan. Wanneer dat gebeurt is volgend jaar, afhankelijk van de omstandigheden, het Goudknopje misschien weer (massaal?) aanwezig.

Tabel 1. Groeiplaatsen en bijbehorende aantallen van het Goudknopje in de Ezumakeeg en Polder de Band in 2003.

Nr.	Kilometerhok	Slikplaten	Greppels	Vloedlijnen	Slootranden	Laagtes	Trappaten
1	207-594	>5000			6 - 50		51 - 500
2	206-594	>5000					
3	205-595		501 - 5000		6 - 50		6 - 50
4	206-595	>5000	501 - 5000			6 - 50	
5	206-596	>5000	501 - 5000			51 - 500	
6	206-598			6 - 50		6 - 50	
7	206-599			6 - 50			
8	206-600			501 - 5000		51 - 500	
9	205-600					51 - 500	
10	204-601					6 - 50	
11	205-601		501 - 5000		6 - 50	51 - 500	6 - 50
12	206-601			501 - 5000		51 - 500	
13	205-602		>5000			501 - 5000	
14	206-602			51 - 500		501 - 5000	
15	211-599			501 - 5000			6 - 50
16	211-600			6 - 50			
17	210-601			6 - 50			

GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN WEBSITE

WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA 1991. Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties, deel 4.
[HTTP://WWW.NATIONAALPARK.NL/LAUWERSMEER](http://www.nationaalpark.nl/lauwersmeer). Ezumakeeg (Staatsbosbeheer) en Bantpolder (Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten).
 Internetsite 'Nationaal Park Lauwersmeer'.